

Na závěr tematického celku o barokní poezii si připravte stručnou charakteristiku děl posledních čtyř probraných autorů.

Alamodová poezie (z fr. à la mode = podle módy) – typ milostné poezie 17. stol., zvl. v románských literaturách. Usilovala o galantní vyjádření výrazy jazykově vylučnými, záměrně se odlišujícími od přirozeného jazyka. Typická je stylizace smutného kavalíra a dámy. V našem prostředí se nadměrně užívalo slov francouzského původu.

Ukázky z Diskursu Lypriona jsou součástí publikace Smutní kavalíři o lisece, kterou připravila k vydání Zdenka Tichá (1968); úvod napsal Josef Hrabák. (Knihna obsahuje ještě texty světské barokní poezie z tzv. Sborníku Anny Vianovské.)

Malý výběr z české poezie barokní doby sestavil Milan Kopecký s názvem Kapka rosy tekoucí (1968), větší výběr pojmenovaný Růže, kterouž smrt zavržla je od Zdenky Tiché (1970).

Bohuslav Balbín

(1621–1688)

DISSERTATIO APOLOGETICA PRO LINGUA SLAVONICA, PRAECIPUE BOHEMICA (ROZPRÁVA NA OBRANU JAZYKA SLOVANSKÉHO, ZVLÁŠTĚ ČESKÉHO)

(Rukopis z let 1672–1673, tisk s uvedeným latinským názvem až z r. 1775)

- 1 Okolnosti a příčiny vzniku tohoto spisu.
- 2 Hlavní příčinou, proč se starobylý jazyk měnil a musil měnit, je, že se do vlasti nerozvázně přijímalo množství cizinců a přistěhovalců; píše se též o skromnosti a snaženosti českého lidu.
- 3 Hromadí se mnohé jiné příčiny, které umožnily německému jazyku přístup do Čech. *Slovanský jazyk nedávno utrpěl v Čechách újmou. Druhý lid nedbajících o rodný jazyk. Laska není neztřížená, dávají se domácním přednost před cizinci.*
- 4 Tyž díkzaz dále se rozvádí. Záměry pojaté ke zkáze vlasti. Podvodný dvůrtp politiků. *Ne každé rozmnožení dýchodů je panovníkovi prospěšné. Chudoba a nedostatek mociť pohřbí ke vzpouře než velký nadbytek.*
- 5 Jak velkým doporučením pro úspěchitě lidí je znalost co největšího počtu jazyků, dále také jak velmi slovanský jazyk usnadňuje učení se evropským jazykům.
- 6 Jak všechny národy pečlivě chrání a upřednostňují svůj jazyk.
- 7 Starobylost a rozšířenost slovanského jazyka.
- 8 Dřívější sláva slovanského jazyka plynoucí z jeho starožité slachty, ze zasloužilosti mocných lidí a z vojenské prosulosti, což vše se běžně zaznamenává.
- 9 Změna jazyka je v každém státě čin plný nebezpečensví a zvláště v Čechách se projevuje jako nespravedlnost. *Ustanovení Karla IV. ve prospěch slovanského jazyka. Václav, král velmi hostejný, popudil nerozumné proti sobě jazyky světa. Velmi těžká chyba téhož krále. Záznak jakýsi: mnoho cizích rodů v Čechách vmělo.*

18 Závěr rozpravy k témuž muži nejznamenitějšímu.

Co musí očekávat ti, kdo ke zničení vlasti přispívají radou nebo podporou.

Ať se honosíš jakýmkoli jménem, ať se proslavuješ či ses proslavil titulem....

Jestliže jsi slovy a skutkem k tomu přispíval, aby chudí byli utlačováni, aby z nešťastných sedláků vysávali, ba srkali pot a krev, aby některým se ulevilo, jiným zase přitížilo, a jestliže jsi pro dosažení příznané, vyhnutí se panovníkovu hněvu nebo pro patolizalství, strach či odměnu mlčel, když jsi mohl mluvit a vystupovat ve prospěch vlasti naprosto zubožené, anebo jestliže jsi to všechno přímo podporoval úplatným jazykem či perem: krev ubohých lidí padne na tebe a na tvé syny! *Utlačovatelům chudých nikterak neprospívá přijímání nejsv. svátosti.*

(...) Bůh ať každému odplatí podle zásluh o vlast buď dobře, nebo zle!

Toto je moje obžaloba. Objevuje-li se opožděně, je určitě pravdivá a nikdy nepřestane být **spravedlivou.**

Ty, ó nejváženější a největší z patronů české země, Václave! Buď Vratislavem a svým Čechům navrat starou slávu! Postav nás zase na to místo, odkud jsme vlastní zbabělostí a zločinnou nenávisť jiných nebo podlizavostí mnohých neprávem klesli, oddáni až do konce největší Tobe a přesvaté víře i panovníkům! Ty ochrano a posilo našeho národa! Zanikneme-li, v Tobě zanikneme! Od nových obyvatelů bys mamě očekával tu úctu, s níž Tě česká země po tolik století následuje a miluje. Proto naléhavě opakujeme:

[NEDEI ZAHYNOUTI NÁM I BUDOUČÍM!

Nechčeš-li snad slyšet nezdáné syny, slyš a vyslyš prosící předky, kteří se přimlouvají za své potomky a Tebe v nebi vidí! Svaty Václave, mučedníku Kristův, jediný dědici české země, oroduj za nás!

muž nejznamenitější – tj. Tomáš Pešina z Čechorodu, vysoký církevní hodnostář a Balbínův přítel, který dal podnět ke vzniku Rozpravy, a ta mu byla také věnována. (Pešina působil – vedle Balbína, historiografa Čech – jako oficiální kronikář Moravy.)

Balbínův text je pojednání o závazném tématu, zvládnuté vyříbenými uměleckými prostředky. *Kam tedy patří svým základním žánrem?* (Zopakujte si jako první bod **domácního úkolu**, kdo z probraných autorů takovým žánrem psal před Balbínem.)

Na základě vybraných napsisů kapiol (tištěných standardním písmem) a jejich podtitulů (v kurzívě) si uvědomíme hlavní rysy textu.

Přečtěte si část závěru (vyznačenou slovy „Ať“ až „syny“ a dále „Bůh“ až „spravedlivou“) a doplňte, kterou další základní myšlenku kromě obhajoby českého jazyka dlo obsahuje. (Jako druhý bod **domácního úkolu** si připomeňte dva autory „předbalbínovských obran“ češtiny.)

Balbín chápe jako oporu národa šlechtu, vášnivě se však zastává chudých. *Tu to tezi na textu doložte. (U kterých humanistických autorů jsme se s podobným jazykem k chudým již sledali? Jeden byl např. překladatelem renesanční satiry*

V nappise 16. kapitoly rozpoznáme tendenci katolické historiografie (Kronikářství) přičemž rozlišovat v hodnocení mezi Karlem IV. a Václavem IV.

Jak se projevil u Balbína? (Jako poslední bod domácího úkolu si vzpomene na humanistické kronikáře. Který z nich byl asi svým pojetím historie Balbínovi blízký? Proč? Z jaké věroučné pozice své dílo psal?)

Balbínův text je v mnohém pro barokní literaturu typický. *Kde se v něm objevují motivy zátravků? Jaké je zde chápání sv. Václava?*

Poslední vydání Balbínovy Obrany připravil pod názvem Rozprava králová, ale pravdivá Milian Kopecký (1988).

VERISIMILIA HUMANIORUM DISCIPLINARUM (NÁSTIN HUMANITNÍCH DISCIPLÍN)

(Tisk z r. 1666)

Kapitola V. O poezii a jejích druhách

(...) *Poezie je lidem dána nebeským darem. – Následující básník potřebuje předpřisá. – Autorova omluva. – Básnické druhy a hlavní plody.*

Jako u většiny složek humanitního vzdělání říkávám, že nadání musí žít a že je nutný větší důraz na skvělé přirozenosti než na všelijakých předpisech, tak to zvlášť hlasitě opakují při poezii. Pro mne není nejlepším básníkem, kdo ovládá největší počet zákonů poezie, nýbrž kdo buďto nejdokonaleji napodobí staré básničky, anebo sám dovede žít ze svého a s důvěrnou vynalézavostí dělá umění.

Balbínův Nástin pojednává především o různých žánrech. Obsahuje i řadu příkladů (zvláště z antické literatury) a návrhů, jak se „humanitním disciplínám“ naučit.

Kdo je podle Balbína nejlepší básník?

Citovaná pasáž je vlastně součástí dobové poetiky. Pojem si zopakujte a uveďte, který antický autor napsal dílo s takovým názvem (a podobným obsahem jako Balbín). Násln humanitních disciplín přeložili z latiny a připravil k vydání Bohumil Ryba (1969).

VITA B. JOANNIS NEPOMUCENI

(ŽIVOT BL. JANA NEPOMUCKÉHO)

(Tisk z r. 1680)

Když z Boleslavi v hodinách večerních do Prahy se vracel, zpozorňuje ho císař Václav, tehdy asi, jak už byl zahaleč, z okna vyhlížející. Tu rázem přepadají vztek-lého knížete všechny ony neblahé domněnky o králově Johanně, jeho manželce, mrtví ho, že tolikrát od blaženého Jana utřížil odmítnutí, a není již s to, aby sebe ovládl. Ne tedy člověkem, nýbrž zlým démonem dýše, posílá rychle, aby Jana přivedl. A jak byl v prudkém vzkyknutí hněvu, nemoha užil slov: „Slyš, kněže“, pravil, „smrt tebe čeká; nepovíš-li mi již v té chvíli zde jak náleží zpovědi mé manželky a s čímkoliv kdy tobě se svěříla vyznávající se, veta jest po tobě. Při sám Bůh, vodu budeš pít“, pravil císař, utopení v řece tím naznačuje.

Legendistika patříla vedle duchovní lyriky, historiografie a kazatelství k základním barokním žánrům.

Na Balbínově legendistickém textu si povšimněte, jak – ve srovnání s Hájkovou Kronikou – zpracování tématu motivicky košatělo. Doložte to jedním příkladem.

Tato Balbínova legenda se stala východiskem mnohých svatonepomuckých kázání, jejichž počet vreholil v souvislosti s Janovou **kanonizací** (1729). *(Ve slovníkové příručce si ověřte význam termínu.)*

Text vydal naposlady Josef Vašica (1940). V problematice se můžete zorientovat podle knihy Vítas Vlasce Jan Nepomucký, česká legenda (1993).

Z dalších Balbínových děl si zasluhuje pozornost výběr z jeho historických prací od Zdeňky Tiché, který nazvala Křisy a bohatství české země (1986). Překlad jeho pamfletického textu připravil k vydání Josef Hejnic v publikaci Pamětní nápis (1988).

Karel Račín

(Asi 1660–1711)

ČTYRY ŽIVLOVÉ PROTI HRŠNÉ DUŠI BOJUVÍCI

(Tisk z r. 1698)

(1) „Ó Země, Země! Já jsem chtěl na tobě narozený býti, ty pak mě stiháš a všechnu přiležitost k mé zkáze vyhledáváš. (...) Já jsem tobě tu moc uděll, aby jsi ze sebe len a konopě vydala, s kterými by obnažený člověk zakrytý a ošaceny býti mohl; ty pak v provazy jsi je změnila, s kterými bych od bezbožných židův svázáný byl. Já jsem tebe porostlinami a zelenými stromy vysadil k tvé okráse a k užitku lidskému; ty pak z toho melý a těžký kříž mně působíš. Skryl jsem v tobě železo a jiné mečly; ty pak vyjevce je, přiležitost jsi k zhotovení kopí a hřebův, s kterými by mně bok otevřený a s kterými by nuce a nohy mé probité byly. Ó Země! Ó Země! Poznají mou dobrotu a lásku; dývej se, kterak já padám na tebe, objímám tebe, ačkoli jsi len a konopě k provazům, špičaté trní k mé koruně, porostliny k mečlám, dříví k kříži, železo k kopí a k hřebům zapůjčila; laskavé políbení tobě dávám, abych zase znova mé tobě požehnaní uděll a zase znova do mé milosti přijal.“

ROBOTA CÍRKEVNÍ

(Tisk z r. 1720)

(2) Co jest se ale přihodilo? Ježek nevděčný z prokázané sobě milosti počal se vzděcky víc a více rozlahovati, svými špicemi lišku lektari, až naposlady lišku z jejího kvartýru vyhnal, a sám pro sebe je zcela opanoval. Nápodobně se přihodí s těmi, kteří srdce své dělejí (...)

(3) (...) „kdybych já ale do nebe pohlédnouti mohl, zdá se mně, že bych dříve (rychleji) spočítal svatě hejmaný nežli svary voráče a sedláky.“

Ráčínovo dílo (ve své době hodnocené jako jedno z nejlepších) je součástí tehdejší početné **homiletické** (Kazatelské) literatury. *Na jeho textech si ukážeme rozma-*